

PETER SVETINA, *METULJČKI IN MEHANIKI: SLOVENSKA MLADINSKA KNJIŽEVNOST MED MEŠČANSTVOM IN SOCIALIZMOM.* Ljubljana:

Mladinska knjiga, 2019, 245 strani, zbirka Kultura.

Znanstvena monografija Petra Svetine *Metuljčki in mehaniki* je teoretska dopolnitev antologije *Pionirji na promenadi*, ki je v zbirki Kondor izšla leta 2011 in ki prinaša izbor besedil (poezije, kratke proze, dramatike), nastale med letoma 1920 in 1948 ter jih je izbral in s spremno besedo opremil prav tako Peter Svetina. To se mi zdi pomenljivo, ker reflektiranje meščanstva v mladinski književnosti zadnja leta očitno zaseda osrednje mesto Svetinove refleksije in raziskovanja, zelo pomembno pa je tudi za njegovo lastno literarno ustvarjanje. Preplet vseh treh področij njegovega zanimanja pa po mojem mnenju prinaša ravno monografija *Metuljčki in mehaniki*.

Napetost med meščansko in socialistično družbo, ki je bila očitna že v *Pionirjih* in jo z naslovnima oksimorona izvrstno poudarjata že oba naslova, torej *Pionirji na promenadi* in *Metuljčki in mehaniki*, je v znanstveni monografiji še bolj izpostavljena. Vprašanje družbenega konteksta je uvodoma izjemno nazorno ilustrirano ob pesmi *Hročču trgam nožice* češkega avtorja Karla Hynka, ki jo v različnih kontekstih lahko beremo različno: kot opis brutalne otroške igre, slutenje lastne smrti in opisovanje agonije ob slovesu ter, ob upoštevanju družbenega konteksta, kot ironičen prikaz cinizma oblasti, z upoštevanjem medbesedilnih navezav na Kafko in Jana Karafiáta pa kot dialog z njunima besediloma. Svetina tako pokaže na različne optike, skozi katere lahko beremo in razumemo eno samo besedilo, torej na vprašanja, s katerimi se v zadnjem času še posebej

intenzivno ukvarja celotna literarna ve-
da, še posebej pa empirična literarna
znanost, obenem pa takoj pojasni, da ga
zanima predvsem »razumevanje sloven-
ske mladinske književnosti v odnosu do
družbenega konteksta« (str. 14) v času po
prvi svetovni vojni do 70. let 20. stoletja,
saj v tem času pride do intenzivnejšega
razvoja slovenske mladinske književno-
sti, pa tudi do družbenih sprememb, ki
jih prinese konec druge svetovne vojne.
S tem širšim kontekstom je povezano
še zlasti vprašanje oblikovanja kanona
mladinske književnosti in s tem njenega
vrednotenja, ki mu Svetina v svoji mono-
grafiji namenja osrednjo pozornost.

Avtor v začetnem poglavju mono-
grafije predstavi pojem in pomen me-
ščanstva za kulturo srednje Evrope in
slovenskega prostora, tudi v logični
zgodovinski navezavi na avstrijski ter
(prav tako v logični navezavi) na po-
znejši jugoslovanski prostor. Ugotavlja,
da je slovensko meščanstvo dobilo zagon
še le v času med obema vojnama (str.
21), poudarja njegovo individualnost,
skepsa do avtoritete, pestrost svetov-
nih nazorov, političnih in umetnostnih
pogledov, ki pride do izraza zlasti v raz-
ličnih literarnih časopisih (*Dom in svet*,
Sodobnost, *Dejanje*, *Književnost*, *Trije*
labodi, *Rdeči pilot*), vse večjo prisotnost
žensk v javnem prostoru, s tem pa tudi
avtoric leposlovja, vse večjo občutljivost
za problematiko otrok in mladostnikov v
družbi. Pri tem ne pozabi omeniti neka-
terih razpok (predvsem dvojnosti videza
in resničnosti, neenake vzgoje deklet in
fantov, tudi na področju spolnosti); ne-
nazadnje je ravno (nemško) meščanstvo
Evropo pripeljalo do obeh svetovnih
vojn. Za Svetinovo raziskavo je po-
membno, da je po drugi svetovni vojni
prevladala negativna oznaka meščan-
stva: veljalo je za ostanek kapitalistične-
ga, reakcionarnega sistema, ki je motil
uveljavljajoči se enostrankarski sistem
in komunistično oblast. V sedemdesetih

letih, piše Svetina, je povojni režim dobil dva obraza: po eni strani se je (tudi zaradi odziva na reformno vladno Staneta Kavčiča) stopnjeval politični pritisk in je višek dosegel Titov kult, po drugi strani pa si je oblast prizadevala za spravljivejšo obliko, »komunizem s človeškim obrazom«. Ključna za Svetinovo raziskovanje je ugotovitev, da je medvojno specifično kraljevine in meščanstva po vojni nadomestila nova vsebina: partizanski boj, povojna izgradnja države s poudarkom na tem, kar je vsem narodom skupnega, to je čas po drugi svetovni vojni (21–36).

Kakšne so posledice teh družbenih sprememb za kanon mladinske književnosti, se v osrednjem poglavju *Metuljčkov in mehanikov* sprašuje avtor monografije in izpostavi nekaj zelo nazornih primerov, ki pokažejo na mehanizme, ki so odločilno vplivali na vzpostavljanje literarnega kanona. Najprej poseže po besedilih, ki so prvič izšla med obema vojnoma ter ponovno, v posodobljeni izdaji po drugi svetovni vojni. Najprej beremo o primerjavi med Seliškarjevo predvojno in povojno izdajo *Bratovščine Sinjega galeba* ter Bevkovega besedila *Lukec in njegov škorec*. Obe besedili seveda sodita v središče kanona slovenske mladinske književnosti, povojna izdaja pa daje vtis, da je edina. Zaradi vrste sprememb v besedilih Svetina domneva, da so bile priredbe in prilagoditve kar delo obeh avtorjev, obsegajo pa predvsem preoblikovanje ideološko spornih delov besedila. Ob prevodih Andersenovih in Grimmovih pravljic, Julesa Verna, *Heidi*, *Pike Nogavičke*, ki jih povzema po drugih raziskovalcih, ter Ericha Kästnerja (*Pikica in Tonček*, *Leteča učilnica*) in Ivane Brlić-Mažuranić (*Čudovite dogodivščine vajenca Hlapiča*), ki se jim je posvetil sam, opozarja, da je bila pri oblikovanju kanona na delu tudi cenzura, pogosto tudi avtocenzura. Ob otroški poeziji Otona Župančiča,

Anice Černeje, Ljudmile Prunk, Vide Jeraj, kratkih zgodbah Bogomirja Magajne, prozi in dramatiki Josipa Ribičiča, dramatiki Pavla Golie pokaže zgolj na videz kontinuitete ustvarjanja, saj izpostavi izpuščanje ali prenehanje objavljanih nekaterih njihovih besedil s krščansko tematiko. Pomudi se tudi ob pomembni založbi Mladinska matica, kjer so med vojnoma izhajali najpomembnejši mladinski avtorji in avtorice, po vojni jih je v preobleki, prilagojeni novim časom, prevzela novoustanovljena Mladinska knjiga. Poseben razdelek tega poglavja je namenjen analizi učbenikov in beril, iz katere je razvidno, da v literarnem kanonu ostajajo tisti predvojni avtorji, ki »politično in ideološko povojni oblasti niso bili vprašljivi, le tisti del besedil, ki ni bil v skladu s komunističnimi vrednotami in nazori, je bil zamolčan oziroma se v čitankah ni več ponavljal. Ohranja se torej v prvi vrsti kontinuiteta avtoric in avtorjev, v (precej) manjši meri kontinuiteta besedil, duhovna kontinuiteta pa ja prekinjena« (str. 154). Svetina v nadaljevanju opozori še, da mehanizmi oblikovanja literarnega kanona kažejo tudi »trud, da bi se [...] ohranil vtis neprekinjenega razvoja z avtorji, ki so objavljali v času med vojnoma in po drugi svetovni vojni, z deli, ki so po vojni nosila iste naslove kot v času med vojnoma, čeprav so bila spremenjena, z uredniško, prevajalsko, lektorsko samocenzuro (ki marsikdaj najbrž niti ne bi bila potrebna), s tihim izločanjem politično neustreznih avtorjev iz knjižnih programov in šolskih beril« (str. 157).

Obravnavana tema terja tudi premislek o subverzivnosti, ki ga avtor monografije opravi ob besedilih Gustava Strniše *Slike*, Jožeta Snoja *Avtomotomrlje* ter Leopolda Suhadolčana *Stopinje po zraku*. Ta besedila se mu pokažejo predvsem kot kritika jugoslovanskega družbenega sistema in subtilno nakužejo njegovo preobrazbo ali propad

(str. 195). Tudi žanrska literatura, še zlasti detektivka, je bila v socialističnem sistemu nezaželena, celo subverzivna. Svetina jo obravnava, presenetljivo, v povezavi z nonsesno poezijo, pri tem pa izpostavi njuno podobnost, saj sta se oba žanra pojavila ravno v času razcveta meščanstva (str. 207).

Vse navedeno vsaj v grobem predstavlja perspektivo, s katero Peter Svetina razmišlja o slovenski mladinski književnosti in reflektira mehanizme njenega vzpostavljanja in ohranjanja. Čeprav se knjiga ozira v preteklost, ki je že toliko

oddaljena, da je tudi refleksija o njej mogoča z varne in objektivne razdalje, je vprašanje kanona v resnici vedno aktualno. Prebiranje Svetinove knjige namreč kaže le, da so za nazaj nekatere stvari bolj očitne in jasne. To pa seveda pomeni, da se v takšni ali drugačni obliki, prikrito ali z javnimi pritiski, tako družbenimi ali osebnimi, mehanizmi selekcije dogajajo tudi tukaj in zdaj. In vprašljivi so tedaj, ko literarna besedila vrednotimo z drugimi, ne literarnimi vatli.

Barbara Pregelj